

Yöntemsel Problemlerin Işığında Rus Liberalizminin Hukuk Felsefesi^(*)

Pozdnyakov Viktor Petroviç^(**)

Çeviren: Ahmet Açıkan^(***)

Keyfi bir iktidardan kişinin güvenliğinin garantisinin devlet tarafından sağlanmasını, örgütsel faaliyette kolektif ve bireyselin hukuki ölçüsü zanneden baskın siyasi kültürün oluşumu, dünya toplumunun açık eğilimini daha da çok oluşturur. Ancak çoğu zaman siyasi pragmatizmin konjektürel üstünlükleri, bugünkü sosyokültürel durumun yol açtığı sorunun çözümünü arayıp bulma olanağını içeren hukuk düşüncesinde kazanılıyor. Onların çok çeşitliliği, bir yanda dünyada meydana gelen radikal değişimleri saptarken, diğer yanda büyük bir hızla gelişen gerçekliğin "içinden geçen" çelişikliğini su götürmez bir şekilde kanıtıyor.

Toplumsal çıkarların ve iradenin özel, kişisel anlaşmasını hukuki kriterlerle tatmin etmeyen düzene dünyada oluşan alternatif arayış, toplumun gelişmesini köktenci doktrinlere yönelmek zorunda bırakıyor. Her şeyden önce, toplumsal ve politik ani değişim denemelerinde yaratıcı enerji korundu. Bu liberalizmle ilgilidir. Fakat, benim bakışma göre, kendi yaşayabilirliğini onaylama yerine, liberalizmin, gerçekliğin reforma tabi tutulmuş pek çok projesi, kendisine her şeyden daha fazla çetrefil-

li bir görünüş katarak sorunların çözümüne ait listeyi yeniden doğuruyor. Bu her seferinde genel değişmezlerden birini ortaya çıkarır: Varsayımsal (hipotetik) yapıların siyasi düşüncesi her şey olabilir fakat yöntemsel dizgi, gerçekliğin yeni eşbiçimsel mistifikasyonlarıyla duruyor. Böylece Sosyo-politik problematiğin araştırılmasında yöntemsel bir özsavunmanın güvenilir bir tarzını bulma ihtiyacından önce felsefi-hukuk düşüncesi ortaya çıkıyor.

Liberal bir toplumu oluşturma sorununu başlı başına ortaya koyan yöntemsel savunmaya niteliksel olarak özen gösterme mecburiyeti, kültürel-hukuki tasarımların çağdaş dünyanın radikal değişimine uygun üretiminde ısrarlı talebiyle doğrulanıyor. Aksi takdirde görüşler, kurulan yeni mitleri gerçekliğin nesnel betimlemesi yerine koyarak ideolojinin büyüdü sözlerine dönüşür. Sosyo-politik anlamın çeşitli teorileri, onların yazarlarının isteklerinden bağımsız, gerçeklikle düşüncenin uyumsuzluğunu benimsetme prensibini kolayca keşfediyor. Tümüyle, "eski"nin yıkımı aracılığıyla "yeni"nin oluşturulması pratiğine denk düşerek o, dünya toplumuna siyasi etkinin hiç de liberal olmayan yöntem-

lerini liberal bir söylemle (retorikle) maskeleyerek siyasi iktidarın örgütünü prensip olarak oluşturuyor.

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla, onların üzerinde oluşmamış bir refleks ve onun trajik deneyimini oluşturan 20. yüzyılın hiç de az olmayan "harika küllerinin" bilimsel bir tartışmasını sağlayan "Pandora'nın kutusu", özgün bir dil keşfine yol açtı. Bu "kutunun" "altında", kaçınmak mümkün olmayan sorunu çözme girişimlerine ısrarla direnen bir problem yatıyor. Genellikle bu sorun, "Rusya-Batı" sorunu olarak ifade edilir. Eğer bugünkü dünya gelişim döneminin çok yönlü çelişkilerinin ifadelerine, alabildiğine genelleştirilmiş düşüncelerden biri gibi bakılırsa, bu sorunu, "Rus sorunları" olarak belirlemek olanaklıdır. Bu bakış açısından, tam da bir yazar bakış açısı ya da Rus toplumunun gelişiminin bir başka versiyonunda devletler, sosyo-tarihsel imparatorluğu formüle etme anlamında sıkı bir mantık hesabı talep ediyorlar.

Geleceği öngörmek için imkan dahilindeki en iyi metod, elbette, şimdiki ve geçmişin sentezinde toplumsal süreçlerin analizidir. Bununla birlikte, bu kategori ve anlam sorununa eşdeğer uygulama tarzlarının saptanmasının yanı sıra, hukuki kriterlere yanıt veren bu tanımların kitle bilincinin uyum sorunlarını gözden kaçırmaması gerekir. Ne de olsa toplumsal olayların mantığı, karşılıklı karmaşık ilişkilere bağlıdır. Liberal doktrinin içeriğinde Rus hukuk düşüncesini getiren tipik farklılaşmaların yöntemsel analizi, farklı kişilerin hukuk düşüncesi ve dünya görüşünün bugünkü diyalogunun öylesine zorunluluğu, yeni olanaklar açılmasına hizmet ediyor.

Rus liberalizminde, dönüştürülmüş etkileşimlerin ve düşüncelerin onlarda

Pozdnyakov Viktor Petroviç

hapsolmuş hukuki yorumu ve siyasi düşüncenin yönlerinin yapısal ontolojisinin teori-pratik paralel sorunları ortaya konmuştur. "Kökü alınmış" (matematikteki kök alma deyimini kullanılmıştır ç.n.) böyle bir metod, benim görüşüme göre, "liberalizm" kategorisiyle davranmayı dikte eden bu aşırı ihtiyatlılığa uygun düşer. Ki değişmez kültür sabiti gibi hukukun kendinde içeriğini gösterecek o, yalnızca sosyo-politik faaliyetlerin anlama tarzını değil aynı zamanda düşünce faaliyetinin tarzının belirliliğini de geliştirebilir.

Eğer ciddi olarak böyle olduğu gibi, çağdaş devletin yeniden inşasının prensipleri, etraflıca düşünülürse, şüphesiz liberal kültür siyasi-hukuk düşüncesi önemli bir değiştirgeçtir.

Her türlü sosyo-politik reform, gerçek bir ölçüte göre değerlendirilebilir, o, bağımsızlığına kavuşan faal insanın oluşumu ve gelişimine elinden geldiğince yardımcı olur. Bu "taşıyıcı desteği olmaksızın", insanın ve toplumun kökten problemleriyle boş bir cilveleşme ne ise her türlü reform konsepti de o kadar hayırlıdır. Doğal olarak tarihi bir diyalogda Batı Avrupa liberalizmiyle Rus liberalizminin bakışı, yöntem düzeyinde birçok bakımdan onların tarafsızlaşmış karşılıklı bağlantıları, gerçek siyaset ve hukuki sorunların eşdeğer algılanması sonucunu getirir.

"Yöntemsel fetişizm" olarak belirlediğim istikrarlı bir gelişin tesadüfi özür-Rus siyasetinin kendi bilincini ve özerkliğini reddetme ve- sonuç olarak- hukuki düşüncenin liberal tipinin Rus biçimlerinden atılması (eliminasyonu), onun güçsüzlüğünü vurgular. O, siyasi hukukun gelişiminin dönüştürülmüş biçimlerinin anlamının kavranmasını deforme

(*) Türkiye Felsefe Kurumu'nca 10-17 Ağustos 2003 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Yirmibirinci Dünya Felsefe Kongresi - Dünya Problemleri Karşısında Felsefe" etkinliğinde sunulan bildiridir.

(**) Moskova Devlet Hukuk Akademisi Felsefe Bölümü devlet ve adalet teorisi kürsüsü baş hocası

(***) Rusça aslından çeviren Akdeniz Üniversitesi Felsefe Yüksek Lisans öğrencisi

ederek, bilimsel durumun yerine ideolojik yaratımların geçmesini sağlıyor.

Siyaset ve hukuk düşüncesi alanında "Yöntemsel fetişizm" elbette bunlara ya da başka tercihlere bağlıdır. Fakat onun temel nedeni tam da diğerinde, paradigmanın değişen gerçekliği sürekli olarak, görüşlerin yerleşmiş sistemlere uygun ilişkilerini kurma olanağını düzenleyen eleştirici olmayan bir seçimde daha sık görülür. Son olarak toplumsal-siyasi pratikle teorinin bağımlı oluşturarak, birincisi siyasi-hukuki deneylerin (empiriğin) ve onun teorik redaksiyonunun gerekli işaretleri kurulur. İkincisi, teorinin "aşkın (transandantal)" niteliği belirler. Bunların altında, toplumun nesnel gerçekliğiyle, siyasi hukuk düşüncesinin karşılıklı değişim ilişkisinin analizinde dayanağı yeniden düzenleyen doktrinlerin yeteneğini anlıyorum.

Benzerlikler ya da görünürdeki böyle olaylar kıyaslandığında, düşüncelerin dile getirilişi, kendini tanıtır gibi, "paralellik" durumlarında özel bir önem kazanır. İşte böyle, XX. yüzyılın başlarında Rusya'da, olayların bugünküne benzer durumu görüldüğünde ya da Batının "erken kapitalizm" diye adlandırdığı dönemde, şaşkınlık mazeret doğuruyor. Fakat, bugünkü gelişimin geçmişteki formülünü ana fikirlerde dile getirme arayışlarına sürüklenerek, "benzerlik" prensibini projelendirmek son derece tehlikelidir, gerçekliğin nesnel betimlemesini pratiğe etkili bir şekilde çıkarmayı şüpheli buluyorum. Son yüzyıl içinde, onda Rusya'nın ve dünya durumunun sürekliliğini tanımlayan, özün şartlarını saptamak için, belirli sosyo-kültürel durumların farklı prensiplerle aynı zamanda oluşmasıyla birbiri arkasından gelen temel vektörleri izlemek gerekir.

Böylece, toplumsal gelişimin baskın siyasi hukukunun "durumsal" nitelikleri, saptanmış yöntemsel sorunu ortaya çıkarıyor. Yani, erişilebilir bir geleceğe bakışın, sosyo-tarihsel gerçekliğin gelişim faktörlerini somut olaylara dönüştüren böyle siyasi şeyleri ve hukuki sorunları keşfetme. Dünya da son on-on beş yıl da ideolojik-politik yeniden oryantasyonun bir muhasebesini yaparak, çağdaş liberal modellerin güçlüklerle dolu deneyimini oluşturmak için teorik dayanakların arayışını fark etmemek mümkün değil.

Bununla birlikte, toplumun merkezden uzak yaşamsal ilgilerini sosyal günlük analizin konusu olarak, kişinin hukuki hak iddialarını "yöntemsel fetişizmin" yerinden oynatması ne hemen ne de her zaman ortaya çıkıyor. Bu durumda iktidarın hemen bilincine varlamıyor yani kişiye keyfiliğin sorumsuzluğu "haklı" veriliyor.

Liberal hukuk anlayışının alt kavramlarının dayanağı olan "özgürlük", "demokrasi", "kişilik", onları, kategorilerin ve kavramların kendine özgü bir "bürokrasiyi" yarattığı yabancılaştırılmış bir karşılıklı işleme götürür. Onun kapalı alanında ki şemalar ve gerçeklik, eşit-karşılıklı yerine geçmelerle kendini gösterir. Siyasi sorunları algılamak, yarı dinsel bir karakter alıyor, kendisinde yoğunlaşan hukuk ise, sosyal çatışmaların etkin çözümü olanağını gerçekleştiriyor. Hukukun yeteneksizliği, kendi varlığının otoriter kanunlaştırma biçimlerine toplumun eğilimi, açık ya da değil genel de merkezi olarak dönüştürülmüş "yaşamsal özlemi", siyasi sorunların toplandığı bir merkez haline gelir. Tarihi hareketin bu genel bulgusu, toplumun yaşamsal etkinliğinin örgütlenmesinin acımasız yıkıcı bi-

çimini çağıran toplumsal ilişkilerin yasal ilişki (институционализованный) süreçlerinde özellikle açıkça, "keyfi özgürlüğün" ve "hukukun" kutupları arasında liberal değerlerin kendi patlamasını ilan ediyor.

"Yasalılık" ve "özgürlük" prensiplerinin kendi siyasi amaç ve beklentilerine, farklı toplumsal hareket ve gruplarla bu dönemlerde ki enerjik uyum, liberal doktrin hukuki eşliğini alçaltıyor. Doğal-hukuki sorunların çözümünün ortaya konuşunda buna pek çok yöntemsel yıkım hizmet ediyor. Teorik görünüşünden dolayı, sosyal çatışmaların ve karıştıların doğanın kendi özündeki hukuku elinden kayıyor, bireysel-toplumsal çıkarlarla yaratım ne ise, onların uygulanmasının değişik yöntemleri de o kadar hak iddiasında bulunur. Liberalizmin önemi, toplumsal gelişim düşüncesinin hukuki ifadesinin derecesine zaten bağlıdır. Bununla birlikte, toplumun gelişiminin her türlü konsepti, onda gerçekliğin hukuki özelliklerinin niteliksel tasarımına göre belki gerektiği gibi değerlendirilebilir.

Bundan dolayı, liberalizmin incelenmesinde bütünleşme (integral) sorunları, siyasi pragmatizmin talepleriyle, liberal hukuk anlayışının ahlaki üstünlüklerinin karşılıklı oranı aracılığıyla konseptin yöntemsel kaynaklarının araştırılması gibi görünüyor. Bu bağlamda, Rus liberalizminin yöntemsel yönlerinin incelenmesinin pratik önemini şüphe altında kalabileceğini sanmam. Her şeyden önce ona bu tavır, bence olağanüstü sosyo-politik sorunların temelinde ortaya çıkmış, Rusya'nın Batı'dan "geri kaldığı" yöntemsel klişeleri yeniden canlandırıyor. "Önyargının" yöntemleri, yalnız Rusya'nın değil tüm dünya toplu-

munun liberalleştirilme sorununa özünde yeni hiçbir şey getirmez. Tamamıyla pratik anlayışlarla belirlenmiş böyle bir durum, bir dönemden diğerine geçiş sırasında ortaya çıkan birikmiş sorunlarla aynı zamanda, basit olmayan sorulara basit yanıtlar vermektedir.

Böylelikle, "batımerkezli" kültürün klişeleri yoluyla Rus liberalizminin araştırılmasının yazgısı a-priori bir şekilde karara bağlanıyor.

Kendi uygulamasının sonuçlarını dererek o, ideolojiyi, siyasi elitin çıkarlarına uygun hale getiren bir "liberalizm" kategorisine dönüştürüyor. Karakteristik olarak:

Rusya'da "Sovyet iktidarının" işlevine toplumun muhalefetini sömürerek liberal deyimlerin kullanılması, devletin üzerindeki ekonomik iktidarın kazanımının bayağı ve gerçekçi sürecini gizledi. İdeolojilerle hareket ederek "totalitarizmi" bertaraf eden "yeni dalganın" politikaları, ekonomik determinizmin yeni bütünlüğünü kurdular. Onun, siyasi ikiyüzlülüğü ve suçluluğun taşması şeklindeki ilkel nevroitik kaydı, liberalizmin "eşit özgürlük" prensibini gerçekte "eşit boyun eğmeye" dönüştürdü. Böylece, olup bitenler temeli üzerinde, kişinin "karnuoyuyla" hukuki ilişkisinin değişiminde liberal düşünceler, devletin çıkarlarının ve keyfi iktidarın arasında bürokratik uzlaşmanın rehinesine dönüşür.

Yasa koyucunun reform faaliyetlerinin hukuki yönelimini keskin bir şekilde daraltan hukuki nihilizm "sendromu", liberal kavramlarla böyle hileli davranışların dolaysız sonucu olarak ortaya çıkar. Buradan, onların hukuki belirlemelerinin özel karakterinin ve azami genelleştirilmiş sosyal ilişkilerden biri olarak "hukuk'un" farklılaşmasında sürekli olarak engeller çıkar. Liberal değerle-

rin düşüşi ve hukuka ilgisiz kalma, emredici-karakteristik hukuki niteliklerin ölçüsünü bozan sosyal yaşamın gereğinden fazla kurallaştırılmasında siyasi eylemleri gerekçelendirmesi qui pro qua hevesini bulmak. Ancak kültürün hukuki ufkunun genişlemesi temelinde, liberal bir devletin ve hukuk toplumunun biçimlendirilmesi tartışılabilir. Böyle, "ayrı olarak ülkelerin zapt edilmesi" ayrıcalığına sahip olamazlar. Onlar, siyasi-hukuki temellerde düzenlenmiş karşılıklı doğruların uluslar arası sonuçlarına ulaşarak, beşeri kültürün deneyiminin derinliklerinde kurulur. Son olarak aynı zamanda toplumsallaştırmanın içkin tarihi deneyimini, kültürel açıklıklar olarak saptamak gerekir.

Rus filozof-hukukçularla liberalizm sorunu dört temel unsurda ele alındı: "özgürlük", "iktidar", "yasa", "genel amaç". Diyalektik bir bütünsellikle onları inceleme, ayrı bir kültürel-hukuki tip olarak liberalizmin özelliğinin büyük yöntemsel bir kesinlikle açığa çıkmasına fırsat veriyor. Rus filozof-hukukçuları konsept olarak, tüm Avrupa'ya Rusya'nın şartlarının kendine özgü olduğunu fısıldayarak, "vatandaş" kategorisinin siyasi-hukuki sorunlarının liberal ifadesinin sentezini yaptı. Sonuncusu, Rus liberalizminde, kendinin böyle bilincine varan bu doğal-tarihsel biçimde, kişiliğinin ölçüsüyle hareket ediyor. "Vatandaşın" prensibi kastediliyor ve buradan, devlet düzeninin organizasyonunun tüm toplumun vatandaş hakları temelinde, pozitif yasaların sistemleri biçiminde doğal olarak hukuk anlayışı çıkıyor.

Böylelikle Rus liberalizminde, Batı Avrupa konseptlerini ayrı tutan saf, vatandaşın ve kişinin karşısına çıkmayı reddediyor ve siyasi-hukuki kamulaştırma sorunu onun örgütlenmesinin içsel

çelişkileriyle benimseniyor. Bu kararda, hukuki reformlar aracılığıyla sorunun her zaman "güncel" ilgisi, Rus düşüncesini doktrinin fetiş haline getirmez, siyasi gerçeklikle onu uyumlaştırma prensibinin arayışını talep eder. Rusya'nın "insan kişiliğiyle vatandaşa" doğru yol alış, Rus liberalizmini temsil etmiş tüm dünyanın kabul ettiği güncel anlama sahip yöntemsel bir sabit, belki böyle formüle edilebilir. Toplumsal ilişkilerin bütününde manevi başlangıcın izdüşümü olarak hukuka bakışı tesis etme, A. F. Lusev'den A. N. Radışev'e kadar Rus düşünürlerinin konseptlerinde büyük boyutlar kazandı. Toplumun gelişimi ve korunmasının herkesçe bilinen tarzlarla hukuki normunu yapan önkoşul, ahlaki sosyo-kültürel bir sistem olarak hukuk anlayışı, Rusya'da, kişinin öznel çıkarıyla nesnel bir önem kazanma sorununda toplanmış hukukun felsefe için temeli doğrulandı.

Gerçeğin hukuki değerlendirmelerinin ahlaki şekilsel yöntemi, siyasi akımlarla ve toplumsal hareketlerle onun gerçek oranda Rus düşüncesinin sentetik geleneğinin yaratıcı kaynaklarını doğrulamasına sebep oldu. Sosyo-politik sorunların ideolojik şifrelemesi olarak hukukun liberal felsefesini kullanma, onların hukuki kararlarının zorlu arayışlardan kaçınma tarzı olduğu zaman, toplumun ve iktidarın çatışmalarının çözümlenmesinin ahlaki-sentezleme kriterinin anlamı, tam ölçüde XX. yüzyılda meydana çıkıyor. Burada, liberal hukuk anlayışının tekeli, iktidarın toplumsal hukukunu tanımasında ideolojik mecburiyetin farklı biçimlerde paradoksal emsalini de yarattı. Bu, toplu olarak, sınıfsal grupların çıkarlarının hukuki olarak eşitlenmesinin temelsizliğiyle, dönüştürülmüş iktidarın ölçütlerinden biri ola-

rak "sınıfsallığın" biçimlerinde toplumun siyasi bilincinin radikalleştirilmesini niteler.

Rus liberalizminde, hukukun ve siyasetin Batı Avrupa ve Rus biçimlerinin ahenksizliğinin ve kavrayışının iç çelişkileri, Marks'ın doktrininin reçetesinde toplandı. Onda, prensibi, - taşıyıcısının toplumsal faaliyet düşüncesinin özdeş ifadesini, siyasi ve hukuki pratiği aktif bir şekilde oluşturan içkin Rus felsefesinin etkin timsalini buldu. Hukukun reformcu potansiyellerinin ve ahlaklılık sentezinin prensibi, XX. yüzyılda toplumsal biçimlerin dönüşümünü açmış totaliter perspektifi yutan tehditlerin koşullarında liberal konseptin, kendi özdeşliğine ilişen düşüncüyü onaylamış Rus liberalizminin kendine özgü tipik karakterlerini tayin etti. 1917 Rus devriminden sonra Batı ve Rusya, bu sorunlara farklı yöntemsel "gözlerle" baktı. Batı, "Marksist dogmaların" Rusya'sını kabul ederek totalitarizmi açıklamaya çalıştı. Sovyet Rusya'nın resmi ideolojisi ise Batıdan ayrılarak, sanki "sosyalist devrimin" zaferleri sonuçlanmış gibi "Marksizmi" sunuyordu. Böylece, 1922'de, liberal düşüncenin taşıyıcısının meşhur hüznü dolu "felsefe gemisiyle" Rusya'dan çıkışı, Rus liberalizmine hükmü verdi.

Oysa, tam da Rus liberalizmi, bu yöntemsel-siyasi "paradoksun" çözümünün temellendirilmesini içinde taşıyordu. Onda aslında yalnızca, toplumsal yapının diğer prensipleriyle karşılaşınca, yenilgiye katlanmış liberal prensiplerin hukuki yetersizliği yansıyor. Sosyal çatışmaların ve uyumsuzlukların devrimci süblimleşmesinin (сублимация/ süblimleşme: katı durumdan sıvı durumuna geçmeden direkt gaz durumuna geçme, uçunum ç.n.) sorunlarını, hukuki olarak formüle etme teşebbüslerini, gerçekliğin felsefi genel-

leştirilmelerle, siyasi değerlendirmeleri arasındaki çelişkileri, hukuki analizcinin yönteminin başlıca çizgileri çizdi. Marks'ın eserlerinin ve liberalizmin yöntemsel sezgilerinin karşılıklı girmesiyle, Rus liberalizminde kullanılmış araştırma prensiplerini küçümsemeyi, benim inancıma göre, çoğu hallerde, konjektürel siyasi tercihler koşulladı. Marks'ın ve liberalizmin muhalefetinin zengin içerikli yıkıcı standardını hayata geçirme, birbirine göğüs germek dahil, anlayışların ayırt edilen doğal-rasyonel karşılıklı bağımlılığını bulmaya olanak verdi. Toplumsal yaşamın siyasi analizinin onun üzerindeki refleksinin yapısal birliğinin odağında, hukuka karşı ahlaki bağnazlığın Marksizm'de oluşan kazanımı, hukukun ahlaki olanaklılığının sınırları sorununu sağladı.

Ne yazık ki, meselenin bu sorunu deşifre eden eleştirel potansiyeli, - totaliter siyasi gerçekliklerin koşullarında yeni hukuk düşüncesini daha iyi bir hale getirmeye (генерировать) muktedir bir liberalizm - gerekli dikkatle kavranmadı. Eğer hukukun sosyal potansiyeli ahlakın öz anı gibi görülsedydi, siyasi iktidarı mutlaklaştırma tehlikesinden toplumu korumanın hukuki olanaklılığını kavrama, çok daha etkili olurdu. Soyut hukuki yapı kendi başına hukukun yeterli korunmasına hizmet etmez. Düşünce ona, ahlaki ve sosyal belirlenimlerin karşılığı ve birliğinin hukuki onayını verecek. Bu sonuç, kendi cemiyetinin (korporasyonunun) ilgilerinin hiyerarşisini, sosyal ilişkilerin ahlakça aklanmış koordinatöründen, iktidarın sürekli gerçekleşen dönüşümüne eleştirel bir bakıştan, Rus liberalizmini yaptı. Siyasi iktidar, yalnız kendi örgütsel-faaliyetin devlet ve hukuka bağımlı anlamını onaylar. Bununla birlikte, toplumsal biçimlerin karşılıklı etkisini teşhis ve dile getirmeden hareket ederek, o, katı deter-

minanttan kaçınmaya çalışır. Onu gerçekleştirmenin kişileştirilmiş fonksiyonel yapıları ve sosyal ilişkilerin kendi organizasyonunun bütünleşmiş mekanizmasında nesnel talebin sinerjisi, iktidarın kendi mutlaklaşmış eğiliminde kendini gösteriyor.

Pratik olarak bu süreçlerde, kişinin kendi temelinden, yasallaşmış (институционализованный) kamulaştırma ve toplumsal şartlarla değişen insanın kişisel yaşamının adaptasyonunun mekanik zorunluluğu arasında devletin ikiliği kendini gösterir.

Bundan dolayı liberal sorunların tüm keskinliği, devletin hukuki temeli yardımıyla cemiyet(korporatif) prensibinin aşılmasından ibaret gibi görünüyor. Oysa hukuk, devletin "tasdik" ve onay"ı hakkında zorunlu yalan tasarımlarla, dogmatik mummylaşmış soyutlamalarla, kendi karşıtlığıyla karşısına çıkıyor. Liberal-hukuki doktrine uygun olarak "niyetler hakkındaki bildiri", eğer hukukun iç diyalektiğini izleyerek onun eleştirel bakışına maruz kalmazsa, ancak ortaya çıkabilir. Nesnel ve öznel hukuk nispetinde, devlet örgütünün güçleri ve toplumun ahlaki gereksinmesinin kavramları yakınlaşıyor. Bu düşünsel-faaliyet ilkesinde, toplum ve devlet arasında değil, onların hukuki etkisinin sınırlanmasında ve onların iktidarındaki hak iddialarını dile getiren devlet ve ahlaki durum arasında meydana gelen gerçek çelişkileri görmeyi olanaklı kılan diyalektik-genetik metod gelişti. Ve bu temelde, her özgürlüğün şartı gibi, her kişinin özgürlük idealini geliştiren bir örgüt olarak "liberal devletin – hukuki toplumunun" ilkesi, yöntemsel kararlılığa sahip oldu.

(Özet)

A. N. Radişev'den A. F. Losev'e kadar Rus hukuk felsefesi anlayışlarında gelişen, hukuki değerlendirmelerin ah-

laki-şekilsel yöntemi, Rusya'nın siyasi gelişim biçimlerinde geleneksel olarak eşdeğer olmayan liberal değerlerin kendi özdeşliğini onayladı. Toplumsal ilişkilerin toplamının başlangıcının manevi izdüşümü olarak, Rus liberalizminde hukuka bakış daha büyük önem kazanıyor. Hukuk analizcisi VL. Solovlev'in "Sofya" (софийный küçük harfle yazılmış olmasına rağmen muhtemelen sıfatlaştırılmış bir kadın ismi yoksa kelime yazım kılavuzunda bile yok ç.n.) sentezi olarak temellendirmesi, gerçekliğin somut siyasi değerlendirmelerle felsefi genelleştirmeler arasındaki çelişkileri kaldırmaya, Rus felsefi düşüncesinin içkin arzularına etkin yöntemsel sonuçlar sağladı. Ahlaki ve sosyal belirlenimlerin karşıtlığı ve birliği olarak hukuki belirlenimlerin gelişimi, kişi, toplum ve devlet arasında değil, onların hukuki etkisinin sınırlanmasında ve onların iktidarında ki hak iddialarını dile getiren devlet ve ahlaki durum arasında meydana gelen gerçek çelişkileri görmeye izin verdi.

Rus hukuk felsefesi düşüncesinin sentetik geleneği, bireyin öznel çıkarlarıyla, nesnellüğün makul olması ve önemliliğini hukukun içinde kazanma sorununda toplanmış "yöntemsel fetişizmin" tuzağından kaçınma olanağını, onun için (sentetik gelenek için ç.n.) yaptı. Prensibin hükmü geçen yapılarının genel nesnelliliğiyle, çelişik ilişkilerde öznel insan faaliyetinin hukuki düşünceler yoluyla tekelleşmesinin üstesinden gelme sorunlarının çözümünün araştırılması, Rus hukuk felsefesinin yöntemsel idealini oluşturur. Şöyle ki: Eğer, onlarda hukukun eleştirel bakışı, toplumun ve iktidarın çatışmalarının çözülebilir hukuki ölçütünün öz anıysa, liberal pratik anlayışlar anlamlıdır.

Ortodoks Ülkelerinde Hukuk Duygusunun Doğuş Süreci^(*)

Shevtsov Sergiy^(**)
Çeviren: Gülriz Uygur^(***)

Özet

Bu makale, tarihsel olarak ortodoks geleneğine ait olan ülkelerde insanların hukuku hissetmesini, yani algılamasını, anlamasını ve hukukun insan davranışındaki etkisini incelemektedir. Hukuk bilinci, ilk olarak, bir hukuk kavramına dayanmakta ve ikinci olarak da, hukuka ilişkin belirli bir tutuma, yani bu hukuk kavramının günlük yaşamdaki ve insan davranışındaki yerine dayanmaktadır. Bu makale, kültürün asli mekanizmasını oluşturan Ortodoks görüşün unsurlarını ve bunların Ortodoks kültürdeki ülkelerde hukukun oluşum sürecindeki önemli etkisini ele almaktadır. Bu da, Ortodoks kilisesi ile devletin etkileşimini, ardından Ortodoks doktrinine göre yaşamın anlamı problemini, son olarak da Ortodoks görüşünde, kişiliğin algılanması ve ele alınmasını içermektedir. Ayrıca, bu makale, Ortodoks ülkelerin kültür tarihi boyunca ortaya çıkmış olan Ortodoks görüşün, belirli özelliklerini değerlendirmektedir.

Bugünlerde, Ukrayna'nın gelecekteki gelişmesiyle ilgili hemen çözülmesi gereken sorun, Batı ülkeleriyle ilişkilidir. Entegrasyon fikri, her iki taraf ba-

kımından da ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Ancak, araştırmacıların büyük çoğunluğu, sadece taraflar arasındaki zihniyet farklılığından bahsetme düzeyinde kalmaktadırlar. Bu farklılığın, ekonomi, kültür, hukuk gibi alanlardaki farklılığın da belirleyici unsuru olduğu söylenmektedir. Doğu Ortodoks inancına geleneksel olarak bağlı olan bir dizi Doğu Avrupa ülkesinde, hukuka ilişkin özel bir tutum bulunduğu genel bir kanıdır. Bu ülkelerde hukuk, geleneksel olarak, genellikle yabancı ve olumsuz bir şey olarak (devlette değil, kamuoyunda) görülmektedir. Hukuka ilişkin bu olumsuz tutumun en uç örneği, yaşamın bütün hukuki unsurlarını radikal bir şekilde reddettiği aşık olan L.N. Tolstoy tarafından ifade edilmiştir. Ona göre hukuk, ahlâk ve Hristiyan değerlerini içermeyen bir makine gibidir. Günümüzde bile, benzeri bir durumla karşılaşmaktayız: Ülkelerimizdeki nüfusun çoğunluğu, hukuku, esas olarak devlet gücünün bir aracı olarak değerlendirmektedir. Bu duruma, anarşizmin Rusya İmparatorluğu'ndaki yaygın popülerliğini ve Bolşeviklerin hukukuna (hukuku, "proleter bilinç" ve "sınıf sezgisi"ne dönüştür-

(*) Türkiye Felsefe Kurumu'na 10-17 Ağustos 2003 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Yırmibirinci Dünya Felsefe Kongresi - Dünya Problemleri Karşısında Felsefe" etkinliğinde sunulan bildiridir.

(**) Moskova Devlet Hukuk Akademisi Felsefe Bölümü devlet ve adalet teorisi kürsüsü baş hoca

(***) Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi